

OMKRING ENGANGSSKATTENS PROBLEMER¹⁾

AF H. WINDING PEDERSEN

I.

I alle de krigsførende Lande fik Krigsudgifterne naturligvis de offentlige Budgetter til at svulme voldsomt op under den nyligt afsluttede Krig. I England steg Statens samlede Udgifter efterhaanden til henved det seksdobbelte af Tallet fra 1938—39 — hvortil dog naturligvis Inflationen bidrog en Del — og de normale, civile Udgifter udgjorde under Krigen kun en Brøkdel af det totale Budget²⁾. Energiske Anstrengelser blev gjort for at dække saa stor en Del af Udgifterne som muligt ad Beskatningens Vej, og Englands samlede Skatter udgjorde i 1944 36 % af de totale Privatindkomster med 22 % i 1938. (Med de Forbehold, der altid maa tages over for internationale Sammenligninger af denne Art, kan anføres, at de tilsvarende Tal for Danmark kan beregnes til henholdsvis 27 % og 23 %). Afgifterne paa Øl og Tobak og andre indirekte Skatter blev kraftigt forhøjet, men ogsaa den direkte Beskatning skærpedes, og de direkte Skatter gav under Krigen den engelske Stat en stigende Procentdel af dens samlede Skatteindtægter. Hertil bidrog dels store Forhøjelser af Income Tax og Surtax, dels en meget radikal Beskatning af Erhvervslivets Merindkomster. Indkomstskattens Standardrate har siden 1942 været 10 sh pr. £ mod 5 sh 6 d umiddelbart før Krigen. Merindkomstskatten — Excess Profits Tax — indførtes ved Krigen Udbrud med 60 pCt. af det Beløb, hvormed Nettofortjenesten oversteg de paagældende Personers eller Selskabers Fortjeneste i

---

¹⁾ Efter Notater til et Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 12. November 1945.

²⁾ Jfr. »Economist« Nr. 5306, p. 589 ff.

OMKRING ENGANGSSKATTENS PROBLEMER¹⁾

AF H. WINDING PEDERSEN

I.

I alle de krigsførende Lande fik Krigsudgifterne naturligvis de offentlige Budgetter til at svulme voldsomt op under den nyligt afsluttede Krig. I England steg Statens samlede Udgifter efterhaanden til henved det seksdobbelte af Tallet fra 1938—39 — hvortil dog naturligvis Inflationen bidrog en Del — og de normale, civile Udgifter udgjorde under Krigen kun en Brøkdel af det totale Budget²⁾. Energiske Anstrengelser blev gjort for at dække saa stor en Del af Udgifterne som muligt ad Beskatningens Vej, og Englands samlede Skatter udgjorde i 1944 36 % af de totale Privatindkomster med 22 % i 1938. (Med de Forbehold, der altid maa tages over for internationale Sammenligninger af denne Art, kan anføres, at de tilsvarende Tal for Danmark kan beregnes til henholdsvis 27 % og 23 %). Afgifterne paa Øl og Tobak og andre indirekte Skatter blev kraftigt forhøjet, men ogsaa den direkte Beskatning skærpedes, og de direkte Skatter gav under Krigen den engelske Stat en stigende Procentdel af dens samlede Skatteindtægter. Hertil bidrog dels store Forhøjelser af Income Tax og Surtax, dels en meget radikal Beskatning af Erhvervslivets Merindkomster. Indkomstskattens Standardrate har siden 1942 været 10 sh pr. £ mod 5 sh 6 d umiddelbart før Krigen. Merindkomstskatten — Excess Profits Tax — indførtes ved Krigen Udbrud med 60 pCt. af det Beløb, hvormed Nettofortjenesten oversteg de paagældende Personers eller Selskabers Fortjeneste i

---

¹⁾ Efter Notater til et Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 12. November 1945.

²⁾ Jfr. »Economist« Nr. 5306, p. 589 ff.

Aarene 1935—37. For mindre Foretagender fandtes visse Lettelser. I 1940 blev Skattesatsen sat op til 100 pCt. af Merfortjenesten, men siden 1942 er dog 20 pCt. blevet betragtet som et Tvangslaan, der skal tilbagebetales efter Krigen. E.P.T. indbragte i de senere Krigsaar et større Provenu end hele den ordinære Indkomstbeskatning før Krigen.

Alt i alt lykkedes det at dække herved Halvdelen af Krigtidens kolossale Statsudgifter ved Hjælp af Skatteindtægter. Det er væsentligt mere end under den første Verdenskrig, og ogsaa i Tyskland blev denne Gang en større Del af Udgifterne finansieret ved Skatter o. l. end sidst.

Der kan ogsaa anføres gode Grunde for, at man under en Krig søger at betale saa stor en Part af Udgifterne som muligt ved Hjælp af den løbende Beskatning. Herved understøttes den til Krigens Førelse nødvendige Forbrugsindskrænkning, og Inflationstendenserne modvirkes. Desuden begrænses Statens Laantagning, og Statsgældens Vækst kan i Tiden efter Krigen ventes at rejse brydsomme Problemer. Naar Staten laaner af Krigtidens Opsparing og frigjorte Kapital og anvender Pengene til Krigens Førelse, skabes der ikke paa normal Maade (civil) Realkapital svarende til Opsparingen og Kapitalfrigørelsen. Tværtimod forringes ofte Samfundets Bestand af Realkapital, fordi Bygninger, Maskiner, Transportmateriel etc. ikke repareres og udskiftes paa normal Vis, og fordi Varelagrene tømmes uden at blive fyldt igen gennem løbende Produktion. Den til Statsobligationerne svarende Privatformue maa derfor i Virkeligheden samfundsmæssigt set betegnes som *fiktiv Kapital*. Alligevel kræver den paa normal Maade sin Forrentning. Finansieres Statens Renteudgifter ved Skatter paa de velstaaende, fóraarsages der dog ikke alt i alt nogen Forskydning i Livsgodernes Fordeling. Men hvis de nødvendige Skatter kommer til at hvile paa den brede Befolkning, saaledes at der overføres Indkomst fra denne til Statsobligationernes Indhavere, bliver Resultatet, at der skabes nye Renteindkomster svarende til den fiktive Kapital.

Finansieringssystemet bliver under disse sidstnævnte Vilkaar følgende: Den brede Befolkning bidrager til Krigens Førelse med den Sum, den faar paalagt at betale i Skat. De mere velstaaende betaler ogsaa Skat, men yder herudover af den tilbageværende Indkomst et Bidrag mod en fremtidig Rentebetaling, som præsteres af den jævne Mand. Tanken ledes herved hen paa en Situation, hvor den brede Befolkning ud fra Evnesynspunktet eller

andre Skattenormer staar nærmest for Tur til at faa Skatterne forhøjet, men slipper derfor mod i Fremtiden at betale Renter til de mere velstaaende, der paatager sig at lægge Pengene ud i første Omgang. Betingelserne for, at Sagerne kan anskues under denne Synsvinkel, kan imidlertid næppe i Almindelighed siges at være opfyldt, og naar dette ikke er Tilfældet, kan Systemet ikke hævdes, at være uangribeligt.

Til Forsvar for Rentebetalingerne anføres sædvanligvis, at de Medborgere, der laaner Staten Penge til Krigens Finansiering, gennem deres Opsparing og Forbrugsindskrænkning bidrager til at modvirke Inflationstendenserne og frigøre Produktionskræfter til Krigsførelsen. Imidlertid er for det første Dyd mod Betaling maaske nok et praktisk, men ikke noget moralsk Arrangement. Og for det andet forudsætter Argumentet, at Borgerne virkelig har Valget mellem at bruge Pengene eller spare dem op. I samme Grad som Rationeringen og Produktionens og Importens Standning tvinger Borgerne til at spare, brister denne Forudsætning. Den var vel i det store og hele opfyldt de fleste Steder under den første Verdenskrig og har formodentlig været det i U. S. A. ogsaa under den nu afsluttede Krig. Men i England og Tyskland var Situationen en anden. Her var Systemet i store Træk det, at alle nødvendige Varer rationeredes, og at Produktion og Import af andre Ting simpelthen blev standset. Naar Opsparingen saaledes i Virkeligheden i det store og hele er tvungen — selv om der for den enkelte kan være forskellige mere eller mindre sortbørsmæssige Smuthuller — synes det fra de her anlagte Synspunkter at være urimeligt, at Staten betaler Borgerne Rente for at laane deres ledige Indkomstbeløb til et Formaal, der ikke afkaster Rente og ikke medfører nogen Forøgelse af Samfundets Realkapital. Mere rationelt maa det forekomme at bortbeskatte de ledige Indkomster.

Helt ud kan dette imidlertid aldrig lykkes. Andre Hensyn sætter en Grænse for, hvor høje Skatterne kan blive, og derfor undgaar man i Praksis ikke at finansiere en meget stor Del af Krigsudgifterne ved Laan. Et af de Hensyn, der maa tages i Betragtning ved Skatternes Udformning, er det, at der maa være Mulighed for at skaffe sig økonomisk Fordel ved øget Indsats, hvis Arbejdslysten og Foretagsomheden skal stimuleres paa rette Maade. Her er der dog igen Tale om et praktisk mere end et moralsk Ræsonnement. Hævdes det, at maksimal Indsats egentlig burde fremkomme spontant af patriotiske Aarsager og uden Beløn-

ning, kan der ikke være noget i Vejen for efter Krigen at underkaste Krigstidens Fortjenester eller den paa Grundlag deraf opsamlede Formue en særlig Beskatning.

II.

Efter Krige, som har medført en kraftig Stigning i Staternes Gæld og ofte tillige i den foreliggende Pengemængde, er den Tanke ikke sjældent blevet fremsat, at man atter burde nedbringe Statsgælden og Pengemængden ved Hjælp af en *Engangsskat*. Som Begrundelse har man navnlig fremsat to — alternative — Synspunkter: 1) Engangsskatten medfører en Nedgang eller forhindrer en Stigning i Statsgælden og Statskassens Renteudgifter. Man kan derfor i Fremtiden nøjes med noget lavere Skattesatser end ellers og undgaar i et vist Omfang de uheldige Følger af høje, aarlige Skatter. 2) Hvis Statsgælden ikke nedbringes eller forhindres i at stige, maa det befrygtes, at Nødvendigheden af at skaffe Penge til Renteudgifterne vil lægge sig hindrende i Vejen for Bevillinger til mere tiltalende Formaal, f. Eks. sociale Reforme.

Engangsskatter kan indrettes paa forskellig Maade. I Praksis er de i de allerfleste Tilfælde blevet lagt paa Formueejerne og har haft to Hovedformer: *Formuestigningsafgifter*, d. v. s. Skatter paa de Beløb, hvormed Formuerne er steget under den afsluttede Krig eller en i anden nærmere afgrænset Periode, og *generelle Formueafgifter*, der lignedes paa Formuerne i deres Helhed uden Hensyn til, hvornaar de er skabt.

Begge disse to Slags Engangsskatter kan bidrage til Reduktion af Statsgælden eller Formindskelse af Pengemængden. En Formuestigningsafgift har desuden den særlige Motivering og Berettigelse, at den kan beskære de Gevinster, visse Medborgere har opnaaet under de særlige Krigskonjunkturer. De Formuestigningsafgifter, der er blevet gennemført i Praksis, er da ogsaa fortrinsvis blevet begrundet paa denne Maade. Det er i stigende Grad blevet den almindelige Opfattelse, at ingen bør berige sig i Kraft af Krigskonjunkturernes særlige Chancer, mens Landet som Helhed bliver fattigere, og mens andre sætter deres Liv paa Spil i Kampen mod Fjenden. Er betydelige Krigskonjunkturgevinster alligevel opstaaet uden atter i Medfør af Krigstidens løbende Beskatning at være blevet inddraget i et Omfang, der føles tilfredsstillende, vil der da ud fra det netop anførte fordelingspolitiske Synspunkt være Basis for at gennemføre en Formuestigningsafgift.

I Praksis undgaas det ikke, at en Del af Borgerne tjener paa Krigskonjunkturerne. Prisreguleringen er ikke saa fuldkommen og altomfattende, at den kan forhindre det. Desuden omgaas Prislovgivningen i en vis Udstrækning, og endelig maa Maksimalpriserne sættes efter Grænseprincippet. Priserne maa dække de variable Omkostninger for de dyreste Vareenheder, man ønsker at faa produceret, og der opnaas da paa de Enheder, der fremstilles med lavere Omkostninger, en Gevinst, som ikke er nødvendig for at lokke Produktionen af disse Enheder frem. Disse Differentialgevinster, som man tidligere sædvanligvis kaldte dem, forekommer ogsaa under normale Forhold, men under Krigstidens særlige Vilkaar bliver de let ekstraordinært store, fordi Forskellen mellem Omkostningernes Højde for de dyreste og de billigste Enheder udvides. Som Eksempel kan henvises til, at den indenlandske Landbrugsproduktion gerne skal udvides under Krigen, og at dette sker under det aftagende Udbyttes Lov.

Foruden de foran omtalte ekstraordinært store *Indkomster* fremkommer under Krigstidens Prisstigning *Kapital- eller Formuegevinster* derved, at Driftsherreklassens Aktiver — Ejendomme, Maskiner, Varelagre etc. — stiger i Pris, uden at Gælden følger med i Vejret. Og hvis Inflationen ikke efter Krigens Ophør efterfølges af en lige saa stærk Deflation, vil i hvert Fald en Del af disse Gevinster blive bevaret. Naar man før i Tiden har krævet en Formuestigningsafgift gennemført for at faa beskattet Krigskonjunkturgevinsterne, har det navnlig været Indkomstgevinsterne, man har haft i Sigte. Men ogsaa en Afgift paa Kapitalgevinsterne vil være motiveret ud fra den foran omtalte fordelingspolitiske Maksime.

Tanken om en Engangsskat er af gammel Dato. Den drøftedes i England efter Napoleonskrigenes Afslutning, og en af de mest fremstaaende Talsmænd for Gennemførelsen af en Engangsskat var ingen ringere end *Ricardo*. Nogen Beskatning blev dog ikke sat i Værk. Derimod vedtoges Engangsskatter i en Række europæiske Lande efter den første Verdenskrig. Generelle Formueafgifter gennemførtes i Grækenland, Polen, Ungarn og Østrig, og i Tyskland, Tjekkosllovakiet og Italien fik man baade en generel Formueafgift og en Formuestigningsafgift. Den efterfølgende Inflation forrykkede imidlertid helt Forudsætningerne for Skatternes Beregning, og da de paalignede Beløb ikke blev forhøjet svarende til Prisernes Stigning, blev det finansielle Resultat de fleste Steder betydningsløst. I England drøftede man saavel en Formue-

stigningsafgift som en generel Formueafgift, men ingen af Delene blev dog vedtaget.

Under og efter den nu afsluttede Krig er Engangsskatter blevet gennemført i Finland og Frankrig, og Forslag om en Formuestigningsafgift er blevet fremsat i Norge. Spørgsmaalet er nu ogsaa aktuelt i Danmark.

III.

Skønt Danmark under den nylig tilendebagte Krig ikke var egentlig krigsførende, har det alligevel haft sine Krigsomkostninger. Vi har opført militære Anlæg, og en Del af vore Produktionskræfter har, ligesom Tilfældet er i et krigsførende Land, fremstillet Produkter, der ikke er kommet Befolkningens Forbrug til gode, men er anvendt til Støtte for Krigsførelsen. Vore Krigsudgifter har blot ikke været afholdt til Fordel for os selv, men til Gavn for den Magt, der besatte Danmark og gjorde det til Genstand for økonomisk Udnyttelse. De otte Milliarder Kr., Tyskerne under Besættelsen laante hos Nationalbanken mod Statens Garanti, med Tillæg af forskellige andre Poster, bl. a. Værdien af det af Tyskerne røvede militære Materiel, er vore Krigsomkostninger. Det danske Statsregnskab udviste i Besættelsesaarene Overskud, men det var paa en vis Maade et optisk Bedrag. De otte Milliarder Kr. blev af gode Grunde ikke bogført som Statsudgifter, men at de i Virkeligheden var — eller er blevet — Statsudgifter, kan vi nu i hvert Fald tydeligt se, efter at Staten i December 1945 har overtaget Nationalbankens Fordringer paa Tyskland og honoreret Garantien for disse Fordringer med en Forskrivning til Nationalbanken. Og i samme Grad, hvori de ledige Penge, der er fremkommet ved, at Tyskerne har trukket paa Nationalbanken, opsuges ved Statslaan, giver vore Krigsomkostninger sig ogsaa Udslag i, at den rentebærende Statsgæld stiger. Naar de ledige Penge bringes ud af Verden paa denne Maade, paatager Staten sig ogsaa i Virkeligheden at forrente den Del af Krigstidens Opsparing, der ikke paa normal Maade er blevet investeret i udbyttegivende Real-kapital, men samfundsmæssigt set er blevet anbragt i Fordringer paa Tyskland. Da der ikke foreløbig synes at være Chance for at modtage Renter og Afdrag af Betydning paa disse Fordringer, maa den Formue, der ligger bag Opsagningsobligationerne, fra samfundsmæssigt Synspunkt karakteriseres som fiktiv. Det Spørgsmaal opstaar da ogsaa for Danmark ligesom for de krigsførende Nationer, om der skal skabes en Forøgelse af de totale Rente-

indkomster svarende til den fiktive Formue, der repræsenteres af den Stigning i Statsgælden, Krigsomkostningerne har fremkaldt. —

Det kan næppe paastaas, at et Lands Krigsomkostninger bør finansieres paa anden Maade end ellers og Krigens Byrder fordeles paa de forskellige Befolkningsgrupper efter andre Linier end ellers, fordi Krigsudgifterne er afholdt til Fordel for en fremmed Besættelsesmagt og ikke til Gavn for Landet selv. Alligevel har det sikkert spillet en væsentlig Rolle, at vore Krigsudgifter var Besættelsesomkostninger og ikke Forsvarsudgifter for os selv.

Havde Danmark været krigsførende Land og som Forsvarsudgift afholdt et lignende Beløb som det, Besættelsen nu har kostet os, vilde man næppe have finansieret Krigsudgifterne ved Overtræk i Nationalbanken og ved ganske korte Laan i den Udstrækning, hvori Besættelsesudgifterne er blevet dækket paa denne Maade. (Med de korte Statslaan tænkes paa de kortfristede Pengebindingslaan, bl. a. Skatkammerbeviserne). De lange Laan vilde sikkert være kommet til at spille en større Rolle, og det Spørgsmaal, om de ledige Penge skal opsuges eller ikke, vilde maaske overhovedet aldrig for Alvor være blevet rejst. Og mon der ikke vilde have været større Forstaaelse for den Tanke, at Krigsomkostningerne i saa stor Udstrækning som muligt bør dækkes ad Skattevejen, hvis disse Omkostninger havde været Forsvarsudgifter til Fordel for os selv? Som Udviklingen faktisk forløb under Besættelsen, dannede det Overskud, Statsregnskabet formelt udviste, en daarlig psykologisk Baggrund for Forslag om Skatteforhøjelser, og »Professorudvalget«s i og for sig beskedne Forslag fra 1943 om Skærpeelse af Merindkomstbeskatningen blev da ogsaa halveret. Hvis Krigsomkostningerne havde været Udgifter til dansk Forsvar og var blevet bogført paa Statsregnskabet, vilde Sagen have ligget klarere for Befolkningen, og man maa gaa ud fra, at Beskatningen af Merindkomsterne og de store Indkomster da vilde være blevet strengere, end det nu er blevet Tilfældet.

Som det nu faktisk gik, blev praktisk taget alle Besættelsesudgifterne finansieret ved Laan, og Laanene var hovedsagelig Overtræk i Nationalbanken og midlertidige Pengebindingslaan. Den endelige Ordning af Finansieringsspørgsmaalet blev altsaa i Virkeligheden udsat til efter Krigens Afslutning. Dette har Indehaverne af de store Indkomster og Merindkomster utvivlsomt profiteret af. Havde vi ligesom England søgt at dække en væsentlig Part af Krigsomkostningerne ved Beskatning, vilde disse Medborgere være kommet til at bære tungere Byrder under Krigen. De

vilde da heller ikke have været i Stand til at forøge deres Formuer saa stærkt, som det nu har været muligt, og dette er værd at erindre, naar det nu kritiseres, at en Engangsskat kan komme til at ramme Krigstidens »normale«, ikke krigskonjunkturprægede Opsparing. —

Nationalbankens Finansiering af den tyske Clearingkonto og af de tyske Besættelsesudgifter har medført, at der i Øjeblikket forefindes en Sum af »ledige Penge«, der kan anslaaes til henved 4 Milliarder Kr. Naar der nu skal træffes en endelig Ordning m. H. t. Finansieringen af vore Krigsomkostninger, kan man først rejse det Spørgsmaal, om det er nødvendigt at bringe disse ledige Penge ud af Verden. Dette Problem, som er behandlet i Professorudvalgets Betænkning, Kapitlerne VII og IX¹⁾, skal ikke drøftes her. I det følgende forudsættes det, at de ledige Penge før eller senere skal inddrages.

Spørgsmaalet er da, hvordan det skal ske. Opsuges de ledige Penge udelukkende ved Statslaan, maa man paa Forhaand regne med, at Statsgælden herved kan blive bragt op paa ca. 8 Milliarder Kr. mod godt halvanden Milliard før Krigen. Med en Rentefod paa 4 % bliver Statskassens Merudgifter til Rentebetaling da ca. 250 Mill. Kr. aarligt, hvilket antagelig vil sige, at Statskassens løbende Udgifter bliver 15—20 % højere og samtlige offentlige Kassers løbende Udgifter godt 10 % højere, end de ellers vilde have været.

Er Statsgælden først kommet op paa den netop omtalte Højde, kan man ikke paa Forhaand regne med, at den atter i væsentlig Grad vil blive nedbragt ved Hjælp af aarlige Afdrag. Alene Renterne vil være en tung Byrde for Statskassen, og det Problem vil opstaa, hvorledes Renteudgifterne skal finansieres. Man vil antagelig — bl. a. under Henvisning til Beskatningens uheldige Virkninger paa Initiativ og Foretagsomhed — vige tilbage for at lægge alle de nødvendige Skatter paa Formueejerne og de store Indkomster i Form af forhøjede Indkomst- og Formueskatter. Men skal den brede Befolkning lægge Ryg til, kommer Skatterne til at hvile paa de Befolkningsgrupper, der allerede har baaret de største Byrder under Besættelsesperiodens økonomiske Vanskeligheder, og der skabes nye Renteindkomster svarende til den fiktive Kapital, som Opsugningslaanenes Statsobligationer maa siges at

---

¹⁾ Økonomiske Efterkrigstidsproblemer. Betænkning afgivet af Finansministeriets Udvalg af 30. Januar 1943. 1. Del. København 1945.

repræsentere. Under disse Vilkaar bliver Spørgsmaalet om en Engangsskat aktuelt.

Professorudvalget har i sin Betænkning (2. Del) fremsat Forslag om en Formuestigningsafgift, hvis Provenu kan anslaaes til at komme til at ligge mellem 2 og 3 Milliarder Kr. Ved at opkræve en Engangsskat af den angivne Størrelse skulde man altsaa kunne undgaa et tilsvarende Statsgældsbeløb og spare en Renteudgift, der andrager almindelig Rente af Engangsskattens Provenu. Til Gengæld gaar Statskassen og de kommunale Kasser dog fremtidig Glip af en vis aarlig Skatteindtægt, fordi Formuerne er blevet beskaaret af Engangsskatten, og dette »Skattetab« maa trækkes fra den sparede Renteudgift, før man kommer til den Nettobesparelse, Statskassen og Skatteyderne som Helhed opnaar ved Engangsskattens Hjælp. Gaar vi fortsat ud fra en Rentefod paa 4 % og fra de foran nævnte Provenutaal, kan Statskassens Nettobesparelse med de nugældende Skattesatser anslaaes til at komme til at ligge mellem 58 og 85 Mill. Kr. aarligt, og Nettobesparelsen for Skatteyderne som Helhed — lig den sparede Renteudgift minus Skattetabet for alle offentlige Kasser — kan beregnes til mellem 48 og 70 Mill. Kr. aarligt.

IV.

En Engangsskat kan ikke vente begejstret Modtagelse fra alle Sider, og Professorudvalgets Forslag om en Formuestigningsafgift er da ogsaa blevet mødt med forskellige kritiske Indvendinger.

Man har bl. a. fremhævet, at de Medborgere, der har brugt deres Indkomster — og derved bidraget til at skærpe Vareknapheden og vanskeliggøre Priskontrollen — slipper fri for at betale Engangsskat, naar denne kun lægges paa Formueejerne eller en Del af disse. Det maa indrømmes, at dette er en Svaghed ved en Formuestigningsafgift eller en generel Formueafgift. Men Tidspunktet til at paalægge de Personer, der bruger hele Indkomsten, deres Del af Byrden maa nu desværre anses for at være forpasset. Det burde være sket i Form af højere Merindkomstbeskatning (evt. Krigskonjunkturskat) og Indkomstskat, end vi faktisk har haft. Skulde den paagældende Gruppe nu inddrages under Beskatningen, maatte det ske ved en Slags Efterbeskatning af Merindkomsterne og de store Indtægter, men en saadan Skat vil af forskellige Grunde være meget vanskelig at føre ud i Praksis med tilfredsstillende Resultat. Indkomstansættelserne er som bekendt behæftet med betydelige Mangler og kan vanskeligt nu bagefter revideres, medens Formue-

ansættelserne i hvert Fald kan ventes at blive betydeligt forbedret efter den ekstraordinære Formuekontrol pr. 23. Juli 1945. Og netop i de Tilfælde, hvor Skatteyderne har brugt hele eller næsten hele deres Indkomst, kan Efterbeskatningsbeløbets Inddrivelse forudses at komme til at volde store Vanskeligheder. Skatten kan her let blive større end de paagældendes hele Formue, saaledes at den i Virkeligheden gør disse Personer — herunder visse erhvervsdrivende — insolvente. I bedste Fald maa Skatten i saadanne Tilfælde betales afdragsvis, hvilket ogsaa gælder dem, der slet ingen Formue har, men alligevel skal betale Engangsskat. Man maa sikkert regne med, at temmelig store Beløb vilde vise sig uerholdelige, og endelig vilde den af Skatten fremtvungne Forbrugsindskrænkning virke depressivt.

Man maa nu begrænse sig til de Forholdsregler, der lader sig gennemføre i Praksis, og Valget staar da mellem Engangsskat paa Formuerne eller Opsugning ved Statslaan alene. I førstnævnte Tilfælde maa man tage Engangsskatten med de Mangler, der knytter sig til den. I sidstnævnte Tilfælde bliver Konsekvensen, at de aarlige Skatter maa være noget højere end ellers, enten de direkte eller de indirekte eller begge Grupper. Lægges Hovedvægten paa en Forhøjelse af de direkte Skatter paa de mere velstaaende Befolkningsklasser, maa man bl. a. tage de uheldige Virkninger med paa Købet, som disse Skatter maatte have paa Initiativ og Foretag-somhed, og i modsat Fald vil Byrden navnlig komme til at hvile paa den brede Befolkning, der som nævnt allerede har baaret den tunge Ende af Krigstidens økonomiske Vanskeligheder. —

En af de Indvendinger, der hyppigst rejses mod Forslag om Engangsskatter, er den, at den opnaaede Nettobesparelse er for beskeden til at opveje det Besvær, Opkrævningen af en Engangsskat medfører. Man henviser her gerne til det i Slutningen af forrige Afsnit omtalte Skattetab — der dog i Danmark med de nugældende Skattesatser kun er beregnet til ca. 40 % af de sparede Renteudgifter mod ca. 60 % i Sverige. Men det er et Spørgsmaal, om ikke ogsaa Bruttobesparelsen, de sparede Renteudgifter, ved første Øjekast forekommer mange at være en temmelig lille Sum set i Forhold til Engangsskattens Milliardbeløb. Det ligger jo imidlertid i Sagens Natur, at de Renteudgifter, der fremtidig spares, naar en Engangsskat opkræves, maa være af en helt anden og mindre Størrelsesorden end Skattens Beløb, naar de kun udgør almindelig Rente, 3 à 4 %, af Engangsskattens Provenu. Dette gælder ogsaa, naar Gæld nedbringes ved en Række aarlige Afdrag.

Hvis Statsgælden efterhaanden blev reduceret gennem Afdrag paa de aarlige Budgetter, kunde man maaske her regne med mindre Skattetab og større Nettobesparelse. Men med den Højde, Staternes øvrige Udgifter, herunder Forrentning af Gælden, i vore Dage er kommet op paa, er Chancerne for at faa Statsgælden formindsket paa denne Maade efterhaanden blevet mindre og mindre. Skal der gøres et Modtræk mod Statsgældens Vækst og de Ulemper, der følger dermed, synes ekstraordinære Midler saaledes om en Engangsskat at være den eneste Mulighed, man paa Forhaand kan regne med.

Sidst, men ikke mindst maa det fremhæves, at en Engangsskat, der faar Form af en *Formuestigningsafgift*, har en selvstændig Motivering rent bortset fra dens Evne til at inddrage ledige Penge, modvirke Statsgældens Stigning og dermed give Statskassen og Skatteyderne en vis Besparelse paa de fremtidige Budgetter. En Formuestigningsafgift kan tillige i et vist Omfang redressere den Skævhed i den økonomiske Fordeling, der er fremkommet under Krigen. Det er som tidligere nævnt efterhaanden blevet et almindeligt anerkendt Synspunkt, at ingen burde kunne berige sig i Kraft af Krigstidens særlige Konjunkturer, og mener man ikke, at dette fordelingsmæssige Princip er blevet haandhævet tilstrækkeligt under Krigen, er en Formuestigningsafgift indiceret efter Krigens Ophør. Paa denne Motivering for Formuestigningsafgiften maa der — saafremt Præmisserne accepteres — lægges megen Vægt.

Man vil maaske indvende, at ogsaa Formuestigningsafgiftens Virkninger i fordelingsmæssig Henseende kan maales ved Størrelsen af den Nettobesparelse, den giver Skatteyderne som Helhed, da den Beskæring, Engangsskatten foretager i de Renteindkomster, Formueejerne har til fri Raadighed, nogenlunde svarer til denne Nettobesparelse. Den Renteindtægt, Formueejerne fremtidigt netto gaar Glip af, er den afstaaede Formues Afkast med Fradrag af de aarlige Skatter, der spares, fordi Formuen er blevet mindre, og Nettobesparelsen for Skatteyderne som Helhed er Statens sparede Renteudgift minus det fremtidige Skattetab for samtlige offentlige Kasser.

Formuens Værdi for Formueejerne bestaar imidlertid ikke alene deri, at den afkaster Rente. Ogsaa Formuens Hovedstol har Betydning, dels derved at den kan konsumeres i paakommende Tilfælde, dels fordi den tjener til at give sin Indehaver Magt og social Position. Og denne Betydning bevares, selv om Formuens Afkast i vid Udstrækning maa afleveres til det offentlige som Skat. Eksempel-

vis kan man for en Tilvækst i sin Formue erhverve Aktier og dermed Stemmeret og Indflydelse i det paagældende Selskab, selv om praktisk taget hele den opnaaede Dividende gaar til Skat. Bortbeskattes en Del af Formuetilvæksten omvendt ved en Formuestigningsafgift, mister Formueejerne ikke blot en vis Indtægt. Det spiller ogsaa en Rolle at Hovedstolen reduceres, og Virkningen er her forholdsvis større end ved Indtægtstabet, fordi de fremtidigt sparede Skatter ikke spiller ind som en reducerende Faktor.

Endelig kan vel en Formuestigningsafgifts Virkninger i Retning af at skabe en — ud fra de accepterede Normer — mere retfærdig Formuefordeling ikke fuldt ud maales og vurderes som en samlet Sum. Man maa ogsaa tage de individuelle Tilfælde i Betragtning og navnlig dem, hvor en meget stor krigskonjunkturskabt Formuestigning og dermed følgende Forøgelse i Formueindtægt og økonomisk Magt vil forblive ubeskaaret, hvis der ikke gennemføres en Formuestigningsafgift. —

Det er blevet hævdet, at det for alle Parter maa være at foretrække, at Engangsskatten erstattes med en aarlig Skat paa Formueejerne, som fra det lange Løbs Synspunkt giver Statskassen samme økonomiske Resultat. I Stedet for at afstaa et Formuebeløb skulde Formueejerne med andre Ord saa at sige forrente en tilsvarende Sum til Staten, og Fordelen herved skulde være, at det er lettere at svare den aarlige Rente end at udrede Kapitalbeløbet paa en Gang.

Saafermt Meningen er, at Engangsskatten skal erstattes med en Forhøjelse af den sædvanlige, aarlige Formueskat — eventuelt tillige med en Skærpelse af Indkomstskatten paa de store Indkomster — maa det imidlertid for det første erindres, at den nye Skattebyrde i saa Fald med samme Styrke vil komme til at ramme de gamle Formuer fra før Krigen og de nye, krigskonjunkturskabte Formuer. Ønsket om en vis Redressering af Krigstidens Formueudvikling bliver altsaa ikke imødekommet. For det andet maa der ogsaa her gøres opmærksom paa, at to Fremgangsmaader, efter hvilke man i det ene Tilfælde afleverer Hovedstolen og i det andet maa afstaa Renterne (betale en aarlig Skat), men beholder Hovedstolen, ikke fuldt ud kan sidestilles. Hovedstolen har Betydning ogsaa ud over den Værdi, den har som Rentekilde. Endelig er Virkningerne paa Skatteydernes fremtidige Dispositioner ikke de samme i de to Tilfælde. Indkomst- og Formuebeskatningens hæmmende Virkning paa Initiativ og Foretagsomhed bliver utvivlsomt ofte stærkt overdrevet i den almindelige Debat, men bliver Skatte-

satserne meget høje, kan man næppe se bort fra, at der kan fremkomme en vis Virkning af den nævnte Art, navnlig hvad angaar de mere risikobetonede Forehavender. Erstatte man Engangsskatten med en Forhøjelse af de aarlige Indkomst- og Formueskatter, kan der altsaa blive lagt en vis Bremse paa Foretagsomheden, medens Engangsskatten i hvert Fald ikke paa længere Sigt kan regnes at udløse depressive Tendenser.

Man kan naturligvis tænke sig, at man først fastsætter Engangsskattens Beløb, men derefter giver Skatteyderne Tilladelse til afdragsvis Betaling eller efter den af *Myrdal* foreslaaede Metode¹⁾ blot paalægger Skatteyderne at forrente Skattebeløbet til Staten, indtil de selv ønsker at berigtige Skatten. Hvis Skatten her lignes som en Formuestigningsafgift, fyldestgøres Ønsket om Beskæring af de krigskonjunkturskable Formuer. Og naar det en Gang paalignede Skattebeløb staar fast uanset senere Svingninger i Formuen eller Indkomsterne, undgaas de omtalte hæmmende Virkninger paa Foretagsomheden, da man i saa Fald ikke forøger Skatten ved at tjene mere. Men her er Talen ogsaa ført over paa noget andet. Her skal der jo i alle Tilfælde opkræves en Engangsskat, og Spørgsmaalet er blot, hvorledes den skal afvikles. —

En Del af den Kritik, der er blevet rejst mod Professorudvalgets Forslag synes bl. a. at bero paa, at Kritikerne regner i Penge, medens Udvalget har set paa de reelle Formuebevægelser. Alle er nu klar over Forskellen paa nominel Indkomst og Realindkomst, og man regner i høj Grad med Realindkomsten. Men naar Talen kommer paa Formuen og dens Bevægelser, er den gamle Vane at regne i Penge aabenbart mere fremherskende.

For mange har det øjensynligt været ganske uforstaaeligt, at Formuestigningsafgiften efter Udvalgets Forslag skal være progressiv paa den *procentvise* Formuetilvækst, saaledes at f. Eks. en Formueforøgelse paa 50.000 Kr. skal beskattes med et større Beløb, hvis Førkrigsformuen var 50.000 Kr., end hvis den var 200.000 Kr. Men i førstnævnte Tilfælde foreligger der, hvis man regner med Prisstigning fra før til efter Krigen paa ca. 50 %, en betydelig reel Formuestigning, medens Formuen i det sidstnævnte Tilfælde reelt er gaaet tilbage trods den nominelle Stigning. Desuden maa det tages i Betragtning, at der efter Prisstigningen kræves større nominel Kapital til at drive en Forretning videre i uforandret Om-

¹⁾ Jfr. Gunnar Myrdal: »Not om engångsskatt på förmögenhet«, Ekonomisk Tidskrift 1943, Nr. 1.

fang med en given Gældsprocent. Ogsaa dette taler for at beskatte de smaa procentvise Formuestigninger forholdsvis mildt, men tage kraftigere fat paa de Tilfælde, hvor Formuen er forøget mere end svarende til Prisniveauets Opgang og til det dermed følgende større Kapitalkrav.

Iøvrigt vil man ved nøjere Eftersyn finde, at de af Udvalget opstillede Skalaer for en Formuestigningsafgift foruden at være progressive paa den procentvise Formuetilvækst tillige indeholder en vis Progression paa den samlede Formues Størrelse.

Modsætningen mellem de to Maader at betragte Formuen og dens Bevægelser paa kommer ogsaa frem, naar det Spørgsmaal rejses, hvorfor Engangsskatten efter Udvalgets Forslag kun skal lægges paa de Formuer, der under Krigen er steget mere end et vist Minimumsbeløb, medens Formuer, der er forblevet uforandret eller er formindsket, slipper fri uanset Størrelsen. En Formue, der i Dag andrager samme nominelle Beløb som før Krigen, har i Øjeblikket mistet omkring en Tredjedel af sin Købeevne og genvinder næppe noget videre af Tabet ved senere Fald i Prisniveauet. Saadanne Formuer er med andre Ord reelt set allerede uden Beskatning blevet beskaaret temmelig kraftigt, og det samme gælder naturligvis i endnu højere Grad de Formuer, hvis nominelle Beløb er faldet under Krigen. Desuden er Renteniveauet sunket og Formuernes Afkast derved som Helhed blevet reduceret.

Hvis man begrænser sig til at opkræve en generel Formueafgift alene, vil endvidere de nye og de gamle Formuer blive behandlet ens, og Motiveringen for at opkræve en Engangsskat afsvækkes da stærkt, hvis man ellers i Engangsskatten ser et Middel til at beskære de krigskonjunkturskabte Formuer.

Denne Indvending gælder derimod ikke — eller i hvert Fald ikke i samme Grad — hvis der gennemføres baade en Formuestigningsafgift og en generel Formueafgift. Mange synes at være Tilhængere af en saadan kombineret Formueafgift fremfor en enkeltstaaende Formuestigningsafgift og spørger, hvorfor store Formuer skal slippe for at yde et Bidrag til Pengevæsenets Sanering, blot fordi de ikke er blevet forøget under Krigen. Man synes her at betragte Engangsskatten som en isoleret Forholdsregel i Stedet for at se den i en større Sammenhæng. De omtalte Formuer kan meget vel komme til at yde deres Bidrag, selv om de ikke faar paalagt en Engangsskat. Det kan ske gennem forhøjede aarlige Indkomst- og Formueskatter til Forrentning af den Del af Statsgældens Forøgelse, som det ikke lykkes at undgaa ved Engangs-

skattens Hjælp. Iøvrigt kan der her igen henvises til, hvad der ovenfor er sagt om den reducerede reelle Værdi af Formuer, der under Krigen nominelt er forblevet uforandrede eller endog er gaaet ned.

Men den Stilling, man indtager til de forskellige Former for en Engangsskat paa Formuerne, maa naturligvis afhænge af, hvilke fordelingsmæssige Principper der lægges til Grund. Forslaget om en Formuestigningsafgift drager Konsekvensen af det Synspunkt, at ingen burde kunne berige sig i Kraft af Krigskonjunkturerne. En saadan Skat virker til at redressere den Forskydning i Formuefordelingen, der er sket under Krigen. En progressiv generel Formueafgift udjævner derimod Formuefordelingen, saaledes som den foreligger paa det paagældende Tidspunkt, uden Hensyn til hvornaar Formuerne er skabt. Saafremt den er motiveret med et Ønske om at gribe ind i Formuefordelingen, maa Hensigten altsaa være en saadan almindelig Udjævning. En kombineret Formueafgift indtager naturligvis en Mellemstilling, og det samme gælder til en vis Grad en Formuestigningsafgift, der er progressiv paa den samlede Formues Størrelse. —

Til Slut skal omtales den Indvending mod Engangsskatten, at den fratager Erhvervslivet Kapital paa en Tid, hvor man netop staar overfor at skulle genoprette Krigstidens Nedgang i Landets Forraad af Realkapital og indhente den forsømte Stigning. Heroverfor maa først fremhæves, at Engangsskatten bl. a. skal tjene til at inddrage ledige Penge, en fiktiv Kapital, som ikke kan benyttes efter de paagældende Midlers naturlige Formaal, nemlig Import af Varer. Og dernæst fortjener det at understreges, at de ledige Penge heller ikke, naar vi betragter Samfundet som Helhed, kan anvendes til Finansiering af indenlandsk Investering og træde i Stedet for ny Opsparing. Tredivernes Udforskning af Sammenhængen mellem Opsparing og Investering har klart paavist Uholdbarheden af den tidligere Opfattelse, hvorefter det ene Tidsrums Opsparing kan anvendes til det næstes Kapitaldannelse. Skal der i en kommende Periode investeres for 1 Milliard Kr., behøver der ikke at foreligge 1 Milliard Kr. i opsparet, likvid Kapital ved Periodens Begyndelse. Opsparingen fremkommer, samtidig med at Realkapitalen produceres. Stigende Produktion medfører stigende Indkomster, som igen avler Opsparing. Og Periodens Opsparing maa nødvendigvis andrage netop samme Beløb som dens Nettoinvestering.

De enkelte Driftsherrer, der ligger inde med ledige Kapitaler,

kan bruge Pengene til Investering i deres Virksomheder. Men til Gengæld vil da en Del af andre Borgeres løbende Opsparing i Stedet for at blive udlånt til Driftsherrerne forblive i likvid Form — eller blive anbragt i Obligationer, som Staten udbyder for at opsuge ledige Penge. Men ogsaa Driftsherrernes egen løbende Opsparing i den kommende Tid vil danne et Udbud af Kapital til Finansiering af Virksomhedernes og Produktionens Udvidelse, og Driftsherrerne vil derfor ikke til dette Formaal faa Brug for saa stor en Del af deres ledige Kapitaler, som de maaske selv tror paa Forhaand. Anderledes naturligtvis, hvis vi kunde anvende vore Tilgodehavender hos Tyskland og dermed de ledige Penge til Import. Men i saa Fald var der heller ikke Tale om ny Kapitaldannelse, men blot om, at en foreliggende Formue blev omsat fra en Form til en anden. Nu skal der dannes ny Kapital, bl. a. til Erstatning for Krigstidens Tab, og denne Kapitaldannelse maa samfundsmæssigt set helt ud modsvares af fremtidig Opsparing. Den kan ikke finansieres ved Hjælp af de ledige Penge.

Naar de tyske Tilgodehavender og de ledige Penge ikke kan benyttes til Import, maa man gaa ud fra, at Driftsherrerne i stor Udstrækning heller ikke vil finde Anvendelse for dem til Udvidelse af deres Virksomheder og deres Produktion. De kan da — i det Omfang Midlerne ikke bortbeskattes — enten investere dem uden for Virksomheden, f. Eks. købe Statsobligationer, som udbydes for at faa opsuget de ledige Penge, eller bruge dem til at nedbringe Virksomhedens Gæld med. I sidstnævnte Tilfælde gaar de ledige Penge over til Kreditorerne, som da kan købe Statsobligationerne.

Selv om de ledige Penge saaledes samfundsmæssigt set ikke kan træde i Stedet for ny Opsparing og finansiere en kommende Produktion af Realkapital, skal det ikke nægtes, at de enkelte Virksomheder hver for sig ofte hurtigere kan sætte ny Produktion i Gang, naar de selv raader over likvide Midler, end naar de nødvendige Penge skal laanes. Ad denne Vej kan da Likviditeten faa Betydning for Kapitaldannelsens Størrelse og Tempo. Men de likvide Beholdninger er jo steget stærkt under Krigen, og de kan uden Tvivl beskæres i væsentlig Grad, uden at der deraf følger depressive Tendenser, som vil faa nogen virkelig Betydning. En Del af Engangsskatten vil blive betalt med Midler, der ellers som foran omtalt vilde blive anbragt passivt uden for Virksomheden, og i en vis Udstrækning kan Egenkapital erstattes med Laan uden uheldige samfundsmæssige Virkninger. Tilfælde, hvor Skatteyderne ikke er tilstrækkelig likvide, maa iøvrigt klares ved, at

Staten overtager en Prioritet i Skatteydernes faste Ejendomme eller giver de paagældende Tilladelse til afdragsvis Betaling.

Den Procent, Gælden udgør af Aktivernes Værdi, vil naturligvis stige noget, naar Egenkapitalen formindskes som Følge af Engangsskatten, og i en Del Tilfælde vil der som antydet blive Tale om at optage nye Laan. Men det maa huskes, at Gældsprocenten i Forvejen er faldet betydeligt under Krigen, og Kreditværdigheden er saaledes forøget. Gældsprocentens Formindskelse skyldes dels Krigtidens ekstraordinært gode Muligheder for at lægge Formue op, dels den Omstændighed, at Aktivernes Værdi er steget, uden at Gælden er fulgt med. I Almindelighed er vel endog Gældens absolutte Beløb reduceret. Bankernes samlede Udlaan er trods Prisniveauets Stigning sunket med flere Hundrede Millioner Kr., og det vilde ikke være nogen Ulykke, om Banklaanene atter steg noget.